

Problem vjerskog ujedinjenja.

Dr Andrija Živković.

(Nastavak).

IV. »Evangelički katolicitet«.

Taj pojam razvija vrlo agilni protest. nadbiskup u Upsali D. Nathan Söderblom. Njemu se pripisuje u zaslugu održanje stockholmske konferencije od 19. do 30. augusta 1925. »za praktično kršćanstvo«. Pod pojmom »evanđelički katolicitet« hoće N. Söderblom da nam kaže: Crkva je jedna opća katolička. Ali kako je Božanstvo jedno u Trojstvu, tako su u toj jednoj Kristovoj Crkvi tri grane, koje sve tri zajedno čine tek crkvu pravom i potpunom. Te grane jesu: ortodoksna, rimska i evanđelička. Njihova unutarnja veza stoji u tom, da priznaju Krista. Kako će pak ljudi njemu služiti i kako će si ga predstavljati — potpuno su slobodni. U tom općem priklanjanju k Njemu i u općoj svijesti, da im je On vođa i učitelj, ima mjesta za sva mnogovrsna shvatanja. Nije dakle bitno ni pitanje Božanstva Kristova, ni pitanje sakramenata, ni papinstva, ni biblije. Bitno je jedino priznanje Krista.

Očito je, da se takav pojam crkve ne pokriva s onim, koji je općenito usvojen. Još više: ne pokriva se s orim, što ga je Krist razvio osnutkom s v o j e Crkve. To je samo jedna između varijanata, što ih je protestantski racionalizam i modernizam iznio. I kad se jednom shvaćanje udalji od pravoga puta, onda je subjektivizam u potpunom razmahu. Nije zato nikakovo čudo, da mnogi protestantski vjernici ne mogu poklanjati povjerenja N. Söderblomu u njegovoj naučnoj službi. Moraju ga ostaviti. Došli bi inače do potpunog vjerskog negativizma slijedeći ove principe.¹

¹ Cfr. Dr Franz Heiner: *Ner neue Syllabus Pius X. II. Aufl.* Mainz 1908. str. 233. i sl.; Chr. Pesch: *Comp. Theol. dogmaticae*, tom. I. pag. 141. seq.; Batiffol C.: *L'Église naissante et le catholicisme*, IV. edit. Paris 1909. str. 174 i sl.

»Nevidljiva zajednica svetih« ne ostvaruje kraljevstva Kristovog. I makar da mu je cilj nadzemaljski, ma da ono »nije od ovoga svijeta« (Iv. 18, 36), ono je sastavljeno od onih, što su određeni za onaj svijet, a žive u tijelu kao ljudi na ovome svijetu.

To je svoje kraljevstvo Krist nazvao Crkvom, sagrađenom na pećini; neslomivom i nepobjedivom, stupom i temeljem istine.²

Daleko je zato po ovom stanovištu još onaj čas, kad ćemo moći realno govoriti o vjerskom ujedinjenju. Razorni crkvenkršćanskog, upravo Kristu protivnog duha, mori još snažno te crkvene zajednice. Nema s njima ni razgovora o vjerskom ujedinjenju, a kamo li kakovog stvarnog pokušaja u tom pravcu. To su uvidjeli pravoslavni u Lausanni; moći će odsad oni mnogo jače da obrate svoju pažnju katolicizmu i s nama da traže ostvarenje barem onog cilja, što ga je J. F. Laun precizirao kao zadaću lozanske konferencije.

V. »Malineski razgovori«.

1. — Mnogo je negdje nada s njima spajano. Dok su trajali ovi razgovori,³ izbijali su po često u štampi glасovi, koji su naviještali skoro povratak anglikanaca, zapravo anglo-katolika k matici rimskoj Crkvi. Nijesu takovi glасovi bili samo posljedica nepoznavanja pravog tijeka razgovorâ. Oni su imali

² 1 Tim 3, 15: Haec tibi scribo... ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.«

³ »Malineski razgovori« (Conversations at Malines, Flam.: Mechelen) imaju kao osnovicu i daljnji povod značajne izjave t. zv. Lambeth konferencije. Na jednom (god. 1920.) od redovnih sastanaka biskupa, što su u vezi i sporazumu s nadbiskupom u Canterbury, izdano je saopćenje, u kojem se veli: »Nijedan predlog za ujedinjenjem ne može za se ustvrditi, da je u stanju ostvariti ono jedinstvo, što ga Bog traži, ako on ne obuhvaća i veliku latinsku zapadnu Crkvu, s kojom je naša povijest bila u prošlosti tako tijesno vezana, a s kojom se i danas slaže u mnogim tačkama vjere i predaje.«

Započeti su god. 1921., a završeni 1925. Bilo je u svemu pet sastanaka: 6.—8. decembra 1921., 19.—20. marta 1923., 7.—8. novembra 1923., 19.—20. maja 1925. 11.—12. oktobra 1926. Posljednji je održan već nakon smrti kardinala Merciera radi redakcije izvještaja o razgovorima.

i jedan jak oslon u snažno manifestovanoj težnji samih anglo-katolika, naročito nekih istaknutih protagonista u ovoj akciji.⁴ A jednako je čitavoj stvari davao ozbiljan i važan značaj autoritet ličnosti, kakova je bio kardinal Mercier.

Nakon što je službeni izvještaj predan javnosti⁵ može se o čitavoj stvari govoriti s izvjesnom sigurnosti. To su učinili u prvom redu oni, koji su neposredno interesirani: engleski anglikanski i katolički krugovi. Ali ako ćemo pravo reći: njihov je pogled na ovu stvar zasjenjen domaćim sitnicama i razračunavanjima. Kako već biva među ljudima, gdje slabosti i egoistički razlozi priječe dublje shvaćanje i poziranje u daljinu.⁶

Međutim ovi »malineski razgovori« imaju u stvari jače značenje. Oni su pokazali, k a k o treba utirati puteve k ujedinjenju. Više vrijedi zajednička konstatacija, da je ovaj i ovakav put koristan i poželjan radi razumijevanja i slaganja u nazeranju, nego neumjesna opaska katoličkog organa »Tablet« (21. I. 1928.) o »n a i v n o s t i« francuskih i belgijskih zastupnika našeg katoličkog stanovišta. Jer o n d j e je u m i srce u skladu s velikim idealom, za kojim teži svaka čestita kršćanska duša; uvjerenje i zanos, osnovani na intimnom pogledu u duše braće, koja također ljube jednu jedinstvenu Kristovu Crkvu; o v d j e osjetljivi pojedinci iz svakodnevnog stranačke borbe. Svaka im je misao natrunjena partikularizmom; za njih i njihovo poimanje kao da iščezava lagani tok božjih puteva; žuri im se, te

⁴ Lord Halifax (* 1839.), predsjednik uvažene English Church Union; M. F. Portal.

⁵ Pod naslovom: *The Conversations at Malines 1921.—1925.* (Oxford university press), publiciran je 19. siječnja 1928. Izvještaj je od strane anglikanskih sudionika, ali su se katolici saglasili s njim. Priklonjen mu je u francuskom jeziku od katolika sastavljeni jedan memorandum, u kojem su izložene tačke, gdje su se anglikanci s katolicima složili. Neobjelodanjen ostaje izvještaj o temama o kojima je bilo doduše govora, ali nije došlo do sporazuma. Vidi: *Ecclesiastica* Nro 5/1928. str. 46.

⁶ »Hier haben wir wieder den traurigen Beweis, dass unsere belgischen und französischen Mitbrüder nicht die richtigen Leute waren, um mit den Anglikanern Besprechungen abzuhalten . . .« . . . Nirgends können wir uns die naive Versicherung des französischen Memorandums erklären, dass »ein Übereinkommen ohne grosse Schwierigkeiten bezüglich verschiedener Punkte erreicht wurde« . . .«, *Ecclesiastica* n. n. mj. str. 51.

nemaju strpljivosti, da pripuste naravnom razvoju psihičkih zakona otstranjenje učinaka, koji i onako nijesu preko noći nastali.

2. — U kratkim ćemo crtama predočiti o čemu je i kako je tekao razgovor između ovih dviju neoficijelnih grupa⁷ anglikanske i rimokatoličke Crkve.

Anglikanci su kod prvog sastanka naglasili svoje naročito uvjerenje o nekoj posredničkoj ulozi, koju da im je Providnost božja dodijelila. Pa kako su do sada držali dodir s pravoslavnim crkv. zajednicama, tako da će i u buduće; s njima da se slažu i u shvaćanju u Kristovoj Crkvi potrebnog vidljivog poglavarstva. Mi se, vele, ne ćemo plašiti, kad tome kucne čas, da primimo i papinstvo kao centrum jedinstva; ali ne papinstvo onako kakovo je danas u teoriji i praksi rimokatoličke Crkve, nego kao izraz jedinstva, što ga i kako ga budućnost bude iznijela. Naglasili su ovdje još jednu važnu stvar, koju su natuknuli još godine 1920. prigodom one znamenite konferencije u Lambeth-palači u Londonu. Pripravni su naime i na »proširenje« zaređenja svog klera, ako je to za ujedinjenje bezuslovan zahtjev. Ta je pripravnost očito u vezi s odlukom pape Leona XIII. o ređenju anglikanskog klera.⁸

Na drugom je sastanku govoreno o obredu, jeziku i liturgiji, pričešćivanju pod objema prilikama i o ženidbi svećenika. Sa strane katolika odgovoreno je, da bi se u tim tačkama polučio sporazum t. j. da bi i kod njih moglo biti onako, kako je u tim pitanjima kod nekih sjedinjenih Crkvi na istoku. I pitanje prava opće intervencije pape, kao glavarara Crkve, da se dade praktički dovesti u sklad s ustavnim zakonima pojedinih ze-

⁷ Od strane katolika sudjelovali su: Kard. Mercier, gener. vikar (danas kardinal i Mercierov nasljednik) Van Roey, mision. svećenik iz Pariza M. F. Portal kod prvog i drugog sastanka, a kod trećeg i četvrtog još: kanonik crkve Notre-Dame u Parizu Msgr. Batiffol i Abbé Hemmer, župnik od Sainte Trinité iz Pariza.

Od strane anglikanaca: Lord Halifax, dekan od Wellsa Dr. J. Armitage Robinson, Rev. W. A. Freere, pa kasnije još: prijašnji biskup oksfordski Dr. Gore, i Dr. Kidd.

⁸ Ep. »Apostolicae curae« od 18. septembra 1896. Denzinger Nro 1963—1966.

malja bez ikakvog uštrba po njegov ugled i po ugled biskupa u tim zemljama.

Taj je predmet naročito raspravljan na trećem sastanku. »Univerzalnu jurisdikciju« ne mogu, vele anglikanci, priznati niti sv. Petru, niti sadanjem rimskom papi. Jedino neko »duhovno vodstvo« i neku prvotnu »brigu za procvat i napredak Crkve kao cjeline«, to bi po njihovom bio opseg papinskog ugleda. Svoje naziranje su formulirali ovako:

1. Rimsku su Crkvu osnovali sv. Petar i sv. Pavao.⁹

2. Rimska stolica je jedino historičko poznato sjelo na zapadu.

3. Rimski je biskup, kako reče sv. Augustin za papu Inocenta I.: predstojnik zapadne Crkve.¹⁰

4. Među svim biskupima kršćanstva ima on prvenstvo (primat) tako da bez zajednice s njim nema izgleda za ujedinjenje kršćanstva.

5. Engleske crkve imaju da za svoje kršćanstvo zahvale rimskoj Stolici: »Grguru, ocu našem, koji nam posla krštenje.«¹¹

Na četvrtom je sastanku raspravljano pitanje već prije načeto: o opsegu jurisdikcionalnih prava papinih s jedne, a biskupa s druge strane. Nadalje o dogmama, koje drži rimokatolička Crkva nakon prvih velikih ekumenskih sabora.¹¹ Iznošeni su pogledi sadanjen naučavanja, kako s jedne tako s druge strane.

Kod redakcije izvještaja nabrojene su tačke, u kojima je postignuta saglasnost bez velikih poteškoća. Tiču se: 1. krštenja, 2. hierarhije, 3. sakramentalnog života, 4. euharistije, 5. sv. mise, 6. sv. pričesti, 7. ispovijedi, 8. sv. pomazanja. U pitanjima papinskog primata i prava, koja iz njega ističu, i discipline rimokatoličke Crkve naglasili su katolici načelno stajalište njezino, ne upuštajući se u nikakove pogodbe niti obećanja, pošto zato nijesu imali ovlasti.

3. — Nama, koji iz izvjesne perspektive gledamo na ovaj historički pokušaj uzajamnog približavanja između anglikanaca i rimokatolika, ne može doći misao, da ovaj čitav posao nazovemo jalovim isticanjem pojedinaca ili težnjom za senzacijama.

⁹ Tako sv. Irenej, Adv. Hereses III. 3, 2.

¹⁰ S. Augustin: Contra Julianum Pelagianum I. 13.

¹¹ Concil Clovesho A. D. 747; Anglo-saxon. Chronica 565.

¹² Anglikanci ne priznaju odredaba tridentinskog ni vatikanskog sabora.

Mi prelazimo preko zaoštrenih grebena, što ih je među jednom braćom isklesala tužna i krvlju mučenika orošena povijest engleska. Gledamo u ovom pokušaju nastojanje, da se u pravom svjetlu i ispravnoj liniji pokaže stoljetna nauka Crkve, brižno čuvana kraj historičke Petrove Stolice u Rimu. Duh te Crkve, dubljinu njezine vjere, brigu i skrb oko povjerenog zaklada Kristove nauke, mogu odijeljene crkvene zajednice bolje i bliže upoznati na ovaj način. Povrh razgovora daje naročito otvorenost, srdačnost, sloboda i zauzetost za stvar jednu posebnu notu svim načelnim izjavama pojedinaca. I nemamo razloga da sumnjamo u ispravnost dojмова anglikanskog lista *Church Times* (20. I. 1928.), kad veli: »Za nas je ovaj izvještaj jedan vijesnik nade, jedan glas ljubavi, jedan poticaj za još jačim nastojanjem...¹³

Pretjeranim bojažljivim izljevima nekih katoličkih izvjestitelja doista nema mjesta. Katolička crkvena nauka ništa ne stradava; naprotiv: ona na taj način dolazi do jednog uvažavanja, do kojeg nam mora biti stalo. Nama je uvijek žao, kad nas odsuđuju, jer nas ne poznaju ili kad nam pripisuju shvaćanja, koja mi nikad nijesmo svojim učini. Mi se često puta moramo da branimo od izvraćanja i izvrtaanja naše crkvene nauke, koje ne rijetko dolazi iz pukog neznanja.

Mi ne smijemo zauzeti stav niti odbojnog niti umišljenog sretnog posjednika istine. Naše svjetlo valja da svima svijetli, pogotovo onima, koji danas, nakon stoljeća ne nose nikakove krivnje, što je njihov pogled k istini više zasjenjen i izvjesnim predrasudama zastrt. Ne će svjetlo katoličke istine danas ništa izgubiti na snazi svog blagotvornog sjaja i svoje topline, ako se jače nego prije obrne k onima, koji ga danas možda i više trebaju.

I kad vidimo njihove duše, gdje kao kroz tamu pružaju ruke k pećini, kod koje je stalnost, sigurnost i historička istina, onda je naša dužnost da im izađemo u susret. Mi ne ćemo puno postići, ako ne shvatimo, da su u njima borbe, koje razapinju čovjeka; da je psihološki proces spoznanja kompliciran, a praktični koraci, koji spoznaju privode u život još komplicira-

¹³ Cfr. *Ecclesiastica* n. n. mj. str. 52.

niji. Samo kad budemo potpuno razumjeli, da danas k čovjeku valja prići kao č o v j e k u, pa da mu i nadnaravnu utjehu katoličke religijske istine valja na jednom naravnom putu i jednim shvatljivim načinom približiti njegovoj duši — samo onda će se naš rad odvijati tako, da će milost božja raspoloženu volju lako sklonuti k pristanku.

Kod nevjernika je pri obraćenju čin vjere djelo velike milosti božje. A u slučaju odijeljenih crkvenih zajednica još je teži put, što ga psiha pojedinaca ima da prođe. Tu je još jedna od najtežih zapreka baš odgojem i tradicijom ukorijenjeno uvjerenje o ispravnosti vlastite vjerske nauke, »providencijalnoj«, kako vele, zadaći njihove crkve i njezinog naučavanja. Intelektualni sud, koji pripravlja na čin vjere, znamo, da je neophodno potreban element u ovom procesu. Tko ga u ljepšoj i neodoljivijoj formi bude znao pripremiti, i većem se uspjehu može nadati.

Neka nitko ne misli, da je u tu svrhu dosta samo studirati izvore naše Crkve, njezinu povijest i konstitucije. Može u konkretnim slučajevima biti i to dosta. Primjera imademo na pretek. Ali je ž i v a r i j e č uvjerljivija, snaga o b r a z l o ž e n o g argumenta neposredno jača i djelotvornija. To je pokazao Krist Gospodin svojim primjerom, čitava Crkva svojim razvojem, a pokazuje nam život oko nas svakodnevno.

Ne vidimo dakle razloga, koji bi mogao valjano opravdati nesimpatično držanje prema pokušajima ove vrsti.¹⁴ Pretpostavljamo dakako, da je i potrebna doza ozbiljnosti i stručne spremlje kod onih, koji tumače i izjašnjuju stanovište Crkve.

¹⁴ Nitko ne će valjda smatrati valjanim razlogom tvrdnju, da je zbog toga, što su kroz godine trajali ovi razgovori, bilo manje konverzija u Engleskoj! Biva, vele, ljudi su čekali u nadi, da će doći do jednog prijelaza, en masse, ako ne i svih anglo-katolika, pa su pojedinačne svoje prijelaze odgodili. A od razgovora, eto nikakovog formalnog zaključka u tom smislu.

Još se manje može izražavati bojazan, da će cjelina i punina katoličke nauke nešto izgubiti. Tu je na mjestu riječ prof. B. Poschmanna (Braunsberg): »Gewiss, die Wahrheit darf und soll nicht Gegenstand eines Kompromisses werden. Aber erst recht ist es nicht notwendig, die Mauer, welche die nichtkatholischen christlichen Gemeinschaften von uns trennt, ohne zwingenden Grund immer weiter zu erhöhen.« Theolog. Revue Nro 7/1928 col. 265.

Konačno: nije li i ovakav način samo također jedan put, kojim vršimo dužnost vjerovjesnika Kristovog evanđelja i njegove Crkve? Ukočene forme, pa ma koliko one bile posvećene starinom i običajem, kad jednom postanu nedjelotvornima, valja zamijeniti novima, vrijednijima. Jedini je uvjet, da kod tog ne strada ispravnost crkvene nauke, niti da se okrnji ugled njezinih predstavnika. Tko će se pak usuditi reći, da Kristu Gospodinu ne mogu biti mili razgovori kakovi su vođeni u Malinesu? Kad znamo, da je njegova želja, da r a d i m o za sveto jedinstvo njegove Crkve, zar će smirena bezbrižnost s naše strane opravdati nadu, da će rastavljene crkvene zajednice same od sebe jednom prijeći k matici Crkvi? Tkogod zato na ovom putu i u ovakovom r a d u posije sjeme ispravne riječi i nauke Crkve, nek bude uvjeren da će briga Krista Gospodina biti, da mu ne uzmanjka nebeske rose.

Ne vjerujemo, da »Malineski razgovori« ne će donijeti ploda. Ako ga i ne možemo ovaj čas da zabilježimo, kao konkretan jedan učinak, znamo ipak, da nijedan čin, koga izvodimo s intencijom na slavu Božju ili njegove Crkve, ne će ostati nezapažen kod Gospodina.

VI. Enciklika »Mortalium animos«.

1. — Nekako u isto vrijeme, kad je objelodanjen izvještaj o malineskim razgovorima«, izašla¹⁵ je i ova vrlo važna i značajna enciklika pape Pija XI. Čini se, da je ova vremenska koincidencija — slučajna. Njezin je sadržaj¹⁶ međutim u izravnoj vezi s pokušajima za vjerskim ujedinjenjem, koje sam naprijed spomenuo. Toliko je snjima u vezi, da će na njihov daljnji razvoj, imati p r e s u d a n utjecaj, jednako kao što će u čitavom pitanju crkvenog i vjerskog ujedinjenja ostati za rad katolika od normativnog značenja.¹⁷

¹⁵ A. A. S. od 10. jan. 1928. »Ss. D. N. Pius Pp. XI. Litt. Enc. ddo 6. Jan. 1928.: De vera religionis unitate fovenda.«

¹⁶ Vidi: Katolički List br. 4./1928.: Encikličko pismo o unapređivanju pravog jedinstva vjere.

¹⁷ »Encyclicae istae litterae . . . prorsus mirabiles praedicandae sunt, sive copiam doctrinae consideres sive claritatem expositionis, sive vim argumentorum quibus catholici a non paucis erroribus praecaventur

U prvom dijelu spominje trovrstu težnju za jedinstvom: jedna se osniva na naravnoj zajednici ljudskoj i jedinstvenom porijetlu, pa je u sebi razumljiva i opravdana, jer je opće čovječanska; druga se iz nekog vjerskog instinkta ogleda za saboriocima u borbi protiv bezboštva i bezvjerstva; a treća je ona, koja se može označiti imenom *p a n k r i s t i a n i z m a*; da se ujedine svi, koji se priznaju kršćanima. Ističe naročito kao poticaj k ovom cilju Kristovu molitvu uoči muke: da svi budu jedno.¹⁸

U drugom dijelu veli: Najveća je dužnost svakog čovjeka, da prema objavi upravi svoje djelovanje po volji Božjoj. A volja je Božja, da se svi Kristovi sljedbenici okupe u jednoj njegovoj vidljivoj Crkvi. Slijedi: da su na krivom putu oni, koji misle, da Crkva sastoji od federativnih zajednica. Jednako su u zabludi koji drže, da se Kristova riječ o jednom stadi i jednom pastiru ima istom ostvariti u budućnosti, kad se stvarno sjedine svi, koji se priznaju kršćanima. A danas, vele, nema još tog jednog ovčinjaka, niti jednog jedinog pastira. Varaju se napokon i oni, koji se nadaju, da će do tog jedinstva doći međusobnim nagađanjem i popuštanjem, dakle: kompromisnim putem.

U trećem dijelu zato veli enciklika, da rimska stolica ne može sudjelovati kod sastanaka, koji su vođeni i upriličeni na

vel etiam sanantur et, ut sperare licet, ipsi acatholici sincerac intentionis, paulatim persuabuntur ad ineundam rectam unitatis viam. *Periodica de re morali, canonica liturgica* Tom. XVII. fasc. I. pag. 11.

Mnogo je već pisano i raspravljano o sadržaju ove enciklike s katoličkog i akatoličkog stanovišta. Tako osim citiranog rimskog časopisa *Periodica* (februar 1928.), cfr. Dr. Jos. Hanuš: *Mortalium animos, enciklika Pia XI. o jednotě cirkve* u »Časopis katolického duchovenstva« god. 96. br. 5. str. 579; Dott. C. Spallanzani: *Per il ritorno dei disidenti* u »La Scuola Cattolica«, god. 56. br. 11. str. 401; J. Fabijan: *Enciklika »Mortalium animos«* u »Bogoslov. Vestniku« god. VIII. str. 157, 281; Fr. A. Gemelli: *Il significato e il valore dell' enciclica Mortalium animos* u »Vita e Pensiero«, god. XIV. vol. XIX. fasc. 9. str. 519; Th. Romain: *Le neoprottestantisme et l'Encyclique* u »Bulletin catholique international«, god. III. br. 33; Yves de la Brière: *Chronique du mouvemente religieus* u »Études«, 5. febr. 1928.; Fr. Tomeček S. J.: *Pius XI. a jednota Cirkve* u »Apoštolát sv. Cyrila a Metoda« god. XIX. br. 2. 1928.

¹⁸ Iv. 17, 21.

tim krivim shvatanjima, jednako kao što ne može dozvoliti ni da vjernici na njima sudjeluju i saraduju. A obrazlaže to ne-jedinstvenošću i međusobnim oprečnim naučavanjima mnogobrojnih kršćanskih zajednica, koje se crkvama nazivlju. Objavljena istina je samo jedna i jedinstvena. Gdje se u temeljnim istinama kršćani razilaze ne može biti ni iskrenog teženja za pravom Kristovom Crkvom, koja je isto tako jedna i jedinstvena. Neka se zato vrate k matici Crkvi, koja će ih primiti raširenih ruku.¹⁹

2. — Enciklika razbija mnoge iluzije. Nadovezuje na misli i pojmove iznesene u pismima i enciklikama Leona XIII. anglikancima i amerikancima.²⁰ Ali u formi i jačini izraza oštra je i apodiktična. Ni katolički pisci ne kriju intrasigentnog njezinog stava.²¹

To može da zvuči nesimpatično i da djeluje porazno. Da odbija i usporava svako oduševljenje u radu; da sputava razmah sila u radu za ujedinjenjem. Bilo je glasova, koji su odmah pokazali, da ne shvaćaju situacije, u kojoj se nalazi Pija XI. kao glavar rimokatoličke Crkve. Primili su ovaj njegov intrasigentni stav kao isprsanje kakovog sredovječnog feudalca, kao povredu najosnovnijeg principa Kristovog evanđelja — ljubavi.

¹⁹ »Ad apostolicam igitur sedem hac in urbe collocatam, quam Petrus et Paulus principes apostolorum suo sanguine consecrarant, ad sedem inquam »Ecclesiae catholicae radicem et matricem« (S. Cyr. Ep. 48 ad Cornelium, 3.) dissidentes accedant filii, non ea quidem mente ac spe, ut »Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis« (1 Tim. 3, 15) fidei integritatem abiciat suosque ipsorum toleret errores, sed contra, ut se illius magisterio ac regimini permittant.« Periodica n. n. mj. str. 10.

²⁰ Encikl. »Satis cognitum« od 29. jula 1896.: de unitate Ecclesiae, Denzinger-Bannwart 1954; Epist. »Apostolicae curae« od 13. sept. 1896.: de ordinationibus anglicanis, Denzinger-Bannwart 1963; Epist. »Testem benevolentiae« ad Card. Gibbons od 22. januara 1899.: de americanismo, Denz. Bannw. 1967.

²¹ »Questa posizione di assoluta intrasigenza ha assunto il Papa principalmente perchè è carità mostrare ai dissidenti la gravità dell' errore in cui essi sono caduti. Ciò potrà turbare le anime deboli... ma anime rette... vedranno in tale intrasigenza una manifestazione della forza, sempre feconda e viva, della Chiesa.« Fra A. Gemelli: Il significato e il valore dell' enciclica *Mortalium animos*, Vita e Pensiero u. n. mj. str. 534.

I tko gleda tenor enciklike »Mortalium animos« sa stano-
višta jednakopravnog faktora sa svim ostalim kršćanskim za-
jednicama, ne može doista da ga prihvati. A baš protiv tako-
vog shvaćanja je u prvom redu ovaj odlučni nastup enciklike:
ne ćemo i ne možemo tek da p o g a đ a n j e m pravimo neko
jedinstvo u vjeri! Na taj bi način katolička Crkva napustila tra-
diciju, koju uz tolike borbe nastavlja od apostolskog vremena.
Pala bi u zabludu, da Kristove Crkve nema ostvarene, nego da
je istom treba sastaviti od rastrganih dijelova.

Ne smije dakle nikoga začuditi ovakav intransigentni stav
u pitanju opstanka Crkve, njezinog dogmatskog naučavanja i
hierarhičnog uređenja. Istina je jedna i nepromjenljiva; ne pod-
nosi rastezanja ili smanjivanja. Ona je tu i od nje se ne može
ni za vlas popustiti. To je načelna nepopustljivost, uvjetovana
osnovnim filozofskim pojmovima.

Zato pothvati, koji se osnivaju na filozofskim zasadama
subjektivizma i relativizma u historiji i u životu, ne mogu ni
doći u obzir, da stupe ikad na istu liniju s onima, koji prihva-
ćaju apsolutnu istinu, ne samo u nadnaravnom, nego i u narav-
nom redu. Konkretno je ovim stavom Pija XI. izrečen sud sa
strane kompetentnog faktora u Crkvi nad američko-anglikan-
skim pokusima: stockholmskom i lozanskom konferencijom,²²
pankršćanskim priredbama. Naročito nad lozanskom konferen-
cijom rad koje su neki revni protestanti čak u Rim pohrlili da
saznađu, kako ju je Rim primio.

3. — Što se tiče »Malineskih razgovora« izvode neki, da
se enciklika među recima i o njima nepovoljno izražuje.²³ O
tom međutim nema govora.²⁴ Jedini oslon za takovo mišljenje
bile bi riječi, što ih je donio »Osservatore Romano«²⁵: In quan-
to ad una eventuale ripresa delle Conversazioni possiamo di
nuovo assolutamente assicurare, che una ripresa non sarebbe
certamente per consenso o per incoraggiamento del Santo

²² Cfr. »Bogoslovska Smotra« br. 2. 1928. str. 153—161; br. 3. 1928.
str. 303—313 članak: Problem vjerskog ujedinjenja.

²³ Cfr. Periodica etc. str. 16. i 17.

²⁴ »Manifestum est easdem nulla censoria nota his encyclicis litteris
notari« (Ibidem str. 16.).

²⁵ Broj od 21. januara 1928.

Padre ... il quale pur avendo seguito fin qui lo svolgimento delle cose, non ne ha mai preso atto se non come di cosa avvenuta fra private persone senza mandato di sorte alcuna».

Iz ovog (novinarskog) saopćenja ne slijedi ništa drugo, nego da sv. Ocu nakon svega, što se odigravalo kroz vrijeme »malineskih razgovora« (1921.—1926.) ne bi bio po volji njihov daljnji nastavak. Tu je bilo dosta razloga partikularne naravi, pa su tako i sami pregovarači smatrali zgodnim, da ih završe. I smrt kard. Merciera je uslijedila međutim. Navodi se još i to, da su ti razgovori po sudu sv. Oca privatne, bezobvezne naravi. A takovima su ih svi upućeni i smatrali. Ne može se dakle reći, da su takovi razgovori načelno zabačeni ili da su nezgodni i nekorisni. Oni su šta više poželjni, kako sam naprijed istakao, jer su odraz jedne psihološke težnje, kojoj se ovim putem najuspješnije može u susret izaći.

Drugo je dakako pitanje: da li je u ovim i ovakovim prilikama, kakove su naročito u Engleskoj nakon neuspjele borbe za reformu »Prayer Book«, o p o r t u n o otpočeti takav novi rad. O tom će da prosuđuju nadležni crkveni predstavnici s jedne i s druge strane kao i oni laici, koji čitav svoj život posvetiše apostolskom radu na polju vjerskog ujedinjenja.

Mnogi su akatolici već udarili na Pija XI. u vrlo nepovoljnom tonu. Iznose naziranja takova baš rad kakovih je papa smatrao potrebnim oštro i jasno naglasiti katoličko stanovište. Valja dobro uočiti: Nije glavari naše Crkve protiv toga, da mi i dalje jedni drugima iznosimo i izlažemo naziranja i nauku Crkve. Ta na taj se način jedino i postizava čistoća historijske istine. U tom nastojanju i praktičnom apostolskom provođenju i sastojat će uz molitvu naš rad za vjersko ujedinjenje. On je samo naglasio da katolička Crkva u ovom poslu ne može da licitira. Ona može da izade u susret objašnjivanjem, tumačenjem, ispravnim ustanovljivanjem historičkih zamračenih pitanja. I to će ona svakomu, bilo pojedincu ili skupini, rado učiniti. Ali cijenkanja i pogađanja ne pozna i s ponosom ih odbija. Na to je o v l a š ć u je njezina povijest kao najsnažniji apologeta njezine ortodoksijske.

Francuski se protestant M o n o d, u stilu svojih vjerskih sumišljenika, nipošto ne slaže s enciklikom. Zapisao je u istom

nepovoljnom stihu riječi: Njegova će enciklika značiti jednu epohu u povijesti kršćanstva.²⁶ Ne, ne će ona značiti takovu epohu, nego će značiti ono isto, što je značila enciklika Pija X. »Pascendi Dominici gregis«, kojom je odsuđen modernizam. Takova je eto dužnost vrhovnog vidljivog glavarara Crkve. Da on ne bdije nad očuvanjem čistih zaslada vjerskih, kakova bi već danas bila ta nauka Crkve? Sam pojam »Crkve« zadaje raznim kršćanskim sljedbama puno glavnobolje. A nauka o sakramentima, o Bl. Djevici Mariji, o milosti i t. d.?!

Nastojanja, makar u sebi bila vođena i najuzvišenijim motivima, kad izađu izvan okvira i poču stramputicom, moraju se u interesu cjeline zaustaviti i svratiti na pravu stazu. Takovo je značenje enciklike »Mortalium animos«.

VII. Velehradski kongresi.

I. — U radu za jedinstvom Kristove Crkve zauzeli su Velehradski kongresi²⁷ jedno odlično mjesto i veliki ugled. Rad na zbližavanju, a po tom jednom i na sjedinjenju istočne Crkve sa zapadnom ima skroz drugi karakter, nego pokušaji raznih protestantskih crkvenih zajednica. Pravoslavlje i protestantizam ne potiču iz jednakog izvora, niti su danas, nakon stoljećâ, na jednoj liniji. Opozicija im je protiv Rima, istina, zajednička, dok je sistem, naučni i vjerski, neisporedivo odalčen jedan od drugoga. O tom su se pravoslavne crkve temeljito uvjerile u Lausanni prošle godine.²⁸

²⁶ »La sua enciclica segnava un' epoca nella storia del cristianesimo«. Vita e Pensiero n. n. mj. str. 537.

²⁷ Početak im je god. 1907. Svake druge godine su se sastajali slavenski katolički učenjaci poněkād i s pravoslavnim laicima i svećenicima, gdje su u velikoj uzajamnoj ljubavi raspravljali o pojedinim pitanjima, koja dijele pravoslavlje od katolicizma. Veliki je svjetski rat prekinuo ove sastanke sve do god. 1921., kad ih je opet oživio olomučki nadb. Dr. C. Stojan. Njegov nasljednik Dr. Leopold Prečan sakupio je god. 1924. do tri stotine najvidenijih radnika na polju crkvenog jedinstva na Velehradu. To je bio IV. veliki sastanak. Između njih se održaju manji sastanci posvećeni proučavanju istočne crkve. Peti kongres održan je god. 1927. Cfr. Acta IV. conventus velehradensis a. 1924. pag. 11—27; »Bogoslovka Smotra« br. 1. 1928. str. 122.

²⁸ Cfr. »Bogoslovlje«, organ pravoslavnog bogoslovskog fakulteta u Beogradu, god. II. br. 4. str. 241—259.

Naše nastojanje polazi s najplemenitijih motiva. Uvjerenje, da je međusobno upoznavanje prvi preduvjet razumijevanja i poštivanja vodi trudbenike oko velehradskih kongresa. Oni pravoslavni, koji su na njima ili aktivno ili pasivno sudjelovali, davali su svojim osjećajima oduška na jedan dirljiv način. Vidjevalo se, da su ukorijenjene predrasude, stoljećima stvoreno jedno ponosno mišljenje, najveća zapreka, udaljenom stavu između jedne i druge Crkve. Neka bojazan pred mogućnošću, da se u svoj svojoj historijskoj jasnoći, najednom pokaže neispravnost onog stava i potreba za ispravljanjem.

Neko ljudsko obaziranje na prestiž i tradiciju. A to mora vremenom da padne! Mora da se ispravi i kod katolika nastrojeno mišljenje o nekim pojavama vjerskog života kod istočnjaka, jednako kao što mora da se kod njih razbije strah pred otvorenim i jasnim izjašnjavanjem s katolicima.

Kad se novija pravoslavna bogoslovska znanost bude više emancipovala od upliva protestantskog racionalizma, bit će nam razgovori lakši i naravniji. Uvjet je, da jedni i drugi iskreno i odano težimo za objektivnom istinom! Nije ni u tradiciji ni u sv. pismu sve jasno kao sunce. Pa zato ni ne smijemo umjetnim svjetlom obasjavati neke činjenice, da nam one posluže kao dokaz za naše teze. Objektivno, znanstveno utvrđena historička istina mora se prihvatiti i poštivati, koliko god možda omiljele tradicije morale uzmaknuti.

2. — Da li enciklika »Mortalium animos« tangira velehradске kongrese? Nipošto! Njezina je oštrica uperena protiv »pankršćana«, kako se naročito njihovo mišljenje pokazalo u Lausanni A istočna je Crkva u Lausanni otvoreno priznala, da s pankršćanima ne može u vjerskim pitanjima naći zajedničke osnove. Ona dakle odbija stvaranje jedne Kristove Crkve iz najekstremnijih razrožnih dijelova pogadanjem i natezanjem. Zauzela je dakle prema pankršćanskom pokretu isto stanovište, što ga zauzima enciklika »Mortalium animos«. Velehradski kongresi ne idu za tim, da prikrajamo vjersku nauku, pa jedni da malo popuštaju, a drugi da pridodaju. Hoćemo da uz ljubav i molitvu širimo i s p r a v n o mišljenje, stvarno t a č n o poznavanje pojedinih članaka vjeroispovijedanja, običaja ili zakona crkvenih. Da budimo d u h bratske snošljivosti i osjećaj

dužnosti uzajamnog saradivanja u životu. Da tako probudimo i u najširim slojevima jednu živu težnju za sjedinjenjem, za jednim ovčinjakom i jednim pastišom. Da uklonimo naivne i neispravne luteranske tvrdnje i neslane šale, raširene na račun katoličke Crkve i njezinog klera. Da jedni i drugi osjetimo, kako nam moderni liberalizam otima hiljade i hiljade duša, koje se gube zauvijek ili stradavaju krvavo se mučeći. Da u nama i u našim potomcima tako polagano sazrije misao: naš spas jest uz tijesni naslon na Crkvu Kristovu. A Crkva je Kristova tamo, gdje je pećina, na kojoj je sazidana! Sve je drugo posljedica mutnih političkih ili ličnih i sebičnih trzavica. Kako su nastale iz sićušnih razloga, tako ih često isto takovi sićušni razlozi podržavaju u životu. Preko njih — k stijeni Petrovoj i historički utvrđenom njegovom nasljedniku rimskom biskupu.

Ništa ne će ometati potpuno naše združene, kad jednom ova misao snažno obuzme prostrani slavenski istok! Zadaća je velehradskih kongresa, da u tom smjeru ustrajno rade i nadalje. Pijo XI. je svojim pismima god. 1924. i 1927. bjelodano pokazao, da mu je ideja i njezina provedba u smislu ovih naših izvoda silno na srcu. Nema dakle nikakvog razloga misliti, da bi ova najnovija njegova enciklika ma u čemu zasjenjivala ili zabacivala rad velehradskih sastanaka.

★

3. — Da li je vjersko ujedinjenje između pravoslavne i katoličke Crkve uopće moguće? Dr. P. Trbojević n. pr. misli, da nije moguće.²⁹ I zato da valja raditi samo na zbliženju crkvi, od kojeg da se pravoslavna crkva ništa ne treba bojati . . .

²⁹ »Danas se mnogo govori o ujedinjenju crkava, ali po mojem skromnom mišljenju to je nemoguća stvar, jer ujedinjenje pretpostavilo bi, da neko žrtvuje svoje dogme, a to se teško daje zamisliti. Ali zato možemo i trebamo raditi na zbliženju Crkava; tražimo ono, što nas zbližava, a ne ono, što nas udaljuje jedne od drugih«. Vesnik, nedjeljni crkveno-politički list, god. IX. br. 23. str. 2.

Ne mislim, da bi ujedinjenje tražilo, da itko žrtvuje svoje dogme. Tražilo bi samo, da se dođe do uvjerenja, da nema nikakove nove dogme, koja nije potpuno sadržana u objavi i tradiciji. Do tog uvjerenja može da dovede nepristrano, objektivno i znanstveno istraživanje. Dakako, da je i nakon naučnih rezultata još uvijek potrebna milost Gospodinova, koja volju sklanja i upravlja na pristanak objavljenoj istini. Nijesu umstveni razlozi isključivo odlučni kod čina vjere, nego milost Božja i slobodna volja naša. A kraj ovih faktora, tko će reći da je vjersko ujedinjenje nemoguća stvar?

